

Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ

ENSENYAMENT AL BISBAT DE GIRONA FINS A LA II·IISTRACIÓ

L'ensenyament ha existit sempre abans que l'escola. L'activitat didàctica s'ha practicat primer, i després s'ha institucionalitzat. Les recerques sobre escoles i pedagogia han de comptar amb aquest fet. Emprendre la investigació del passat amb pressupòsits d'avui, com l'oposició entre ensenyament de promoció pública i ensenyament dit lliure, o altres precomprensions similars, podria portar a prescindir d'informació pertinent a propòsit de la història de l'educació. Cap informació sobre ensenyament pot ésser preterida, en principi; totes plegades ajuden a constatar que la preocupació per disposar d'oportunitats d'instruir-se ha estat més estesa del que generalment hom creu.

ENSENYAMENT I ESSLÉSIA

En un altre treball¹ vam tenir ocasió de publicar llicències d'ensenyament donades pel bisbe o pel seu vicari general, de les quals es podia deduir que moltes poblacions de la diòcesi de Girona tenien escoles i mestres

---

1. Josep M. MARQUÈS, *Escoles gironines del segle XVIII*, dins «Revista de Girona», núm. 87 (1979), 77-81; uns quants anys després, el tema fou objecte del llibre de Salomó MARQUÈS I SUREDA, *L'ensenyament a Girona durant el segle XVIII*. Pròleg de Joan PUIGBERT I BUSQUETS, Girona, Col·legi Universitari 1985, 184 pp. [cf. ATCA, VII-VIII (1988-1989), 353-355].

d'ensenyament elemental durant la primera meitat del s. XVIII, i molt més dintre de la segona meitat del mateix segle. Han estat integrades en una panoràmica de l'època a les comarques gironines;² les oportunitats d'adquirir instrucció existents aleshores a la majoria de nuclis de població eren abundants, d'acord amb aquestes informacions. Més recentment n'hem proporcionat d'altres del s. XVI sobre el tema.³

Ara volem aportar noves dades documentals, aplegades sobretot en la sèrie de *Lletres Episcopals* i al fons de *Causas Pies* de l'Arxiu Diocesà de Girona, que ens permeten de mostrar l'existència d'una xarxa prou nodrida d'institucions d'ensenyament de gramàtica durant els s. XIV-XV i l'abundància d'escoles d'estudis primaris a finals del s. XVI i començament del XVII.

Les primeres escoles conegudes són les parròquies, i tenen com a alumnes els escolans, és a dir els nens que serveixen el culte. D'aquest fet deriva el seu nom a casa nostra. Mentre a França s'anomenen "enfants de choeur", a Itàlia "chierichetti" i a Castella "monaguillos" o petits monjos, designacions que deriven de la seva activitat dins el culte, a Catalunya prengueren un nom que destaca el fet de rebre escola, i de fet en rebien.⁴ Quan el rector d'Ollers, mossèn Baldiri Reixach, feia escola als minyons del seu poble, continuava una activitat molt habitual per als membres del seu gremi.

Que els escolans aprenien a llegir de vegades amb els llibres del cor i de l'altar és un fet que es reporta en alguna visita pastoral, on els obrers de l'església protesten davant el bisbe d'aquest ús. Els volums es deterioraven a les mans dels infants i tocava a l'obra de refer-los. Els obrers d'Estanyol arribaren a posar plet als clergues de la seva parròquia el 1372 a fi que els volums destinats a la litúrgia no servissin per a aprendre de llegir.⁵ Igualment els escolans, amb les seves espontaneïtats sorolloses podien molestar una clerecia avançada en edat o uns monjos que cercaven el silenci per a

2. Francesc FERRER, *L'economia del set-cents a les comarques gironines*, Girona 1989, 370-384, recull tota la informació publicada i alguna d'inèdita sobre educació al s. XVIII a l'àrea del bisbat.

3. Josep M. MARQUÈS, *La diòcesi de Girona a través de les lletres de la cúria, 1420-1620* dins *Miscel·lània en honor del cardenal Narcís Jubany i Arnau*, Barcelona 1992, 405.

4. Josep PERARNAU, *L'«Ordinació studii Barchinone et rectoris eiusdem» del bisbe Ponç de Gualba (8 novembre 1309)*, dins «*Revista Catalana de Teologia*», 2 (1977), 151-188, mostra, a través de documentació de les sèries de *Collationum*, *Visites pastorals* i *Notularum Communium* de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, l'existència d'una extensa xarxa escolar en aquell bisbat, amb escoles de gramàtica a les capitals dels deganats i a gran nombre de parròquies; són d'interès les informacions que aporta (169-171) sobre la instrucció i funcions dels "scolares".

5. U-65, f 109v.

la seva pregària, com els de Sant Miquel de Fluvià el 1344.⁶ En aquest monestir, no obstant, la situació s'agreujava pel fet que el monjo encarregat de la instrucció havia comès diverses irregularitats, que li valgueren pesants penitències. Tot amb tot, hom manà que continués ensenyant els escolans.⁷

La relació entre els estudis elementals i l'església ha comportat sovint que el local destinat a estudi fos una dependència del temple parroquial. Més tard tal vegada es convertí en magatzem, i el record es conserva per tradició oral, com succeeix a Fornells i a Riudellots de la Selva, però no manca documentació assenyalant que l'edifici es construï en el lloc del cementiri a Lloret.⁸ Més avall documentarem que a Jafre l'escola es feia a l'ermita de la Font Santa. I les llicències per a fer escola a Anglès, que referirem, es despatxaren habitualment indicant que el lloc on s'ensenyava era la capella de Santa Magdalena.

La normativa diocesana referida a l'ensenyament es redueix a una sinodal del prelat Berenguer de Cruïlles, promulgada el 1355, que prescriu que els mestres incloguin ben aviat els continguts de la doctrina cristiana, tan aviat com els alumnes han après a confegir les paraules: *in eorum principiis, postquam legere et dictiones coniungere sciverint*.⁹ No podia ensenyar-se allò que no es coneixia; d'ací la prescripció feta als candidats a l'ensenyament, de sofrir un examen davant el bisbe o un seu comissionat.

6. U-7 f 134v-135.

7. U-7, f 129v-130.

8. Llicència de 20 març 1673; *Litterarum 1673*, f. 213 (reiterada en el f. 230v).

9. *Constitutiones synodales dioecesis Gerundensis in unum collectae* a Francisco ROMAGUERA, Girona 1691, 345-346. Hom ha de tenir en compte l'apartat V, *De magistris grammaticae*, del concili provincial de Lleida de 1229: J. M. PONS I GURI, *Constitucions conciliars Tarraconenses (1229-1330)*, dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*», 47 (1974), 13; aquest article ha estat integrat dins l'aplec d'estudis del mateix autor, *Recull d'estudis d'Història jurídica Catalana*, Volum II (Textos i Documents, 21), Barcelona, Fundació Noguera 1989, 238 [cf. ATCA, X (1991), 349-350].

ESCOLES DE GRAMÀTICA I LÒGICA MEDIEVALS

La seu de Girona

La informació sobre l'escola de la catedral de Girona, i en particular sobre l'ensenyament de gramàtica, ha estat recollida per Lluís Batlle i Prats.¹⁰ Documenta els mestres Bernat Tomàs (1318-1341), Berenguer de Cases (1341-1349), Francesc Quart (1349),¹¹ Jaime Lope de Terol (1365-1367)¹² Guillem Rodó, llicenciat en arts (1367-1381+), Joan Roder, clergue del bisbat de Sant Flor, batxiller en arts (1381), Bertran Tarragona, prevere de Barcelona, batxiller en arts (1385-1386),¹³ Bernat de Vilar (1404),¹⁴ Bernat Ferrer (+1445), Pere de Preses (1445-1448: té com a substituït Jaume Rovira), Narcís Bruguera (1448), Bernat Esglésies (1453), Bartomeu Fuster (1459), Gabriel Desclapers (1459), Bartomeu Oller (1460), Joan Fort (1474), Sebastià Maduxer (1476-1481), Pere Mateu de Llinàs (1481) i Joan Riera (1482).

De l'escola de cant de la seu n'era rector fins al 1348 Pere de Puig, que morí aquest any; el succeí Berenguer Moret (1348-1351). Guillem de Coll continuà l'ensenyament de 1351 a 1384. Els escolars tenien l'obligació d'ajudar les misses de l'abundant clerecia de l'església. Essent pocs, el seu servei era en detriment de l'aprenentatge, i per això el rector de l'escola re-

10. *La escuela de la Catedral*, dins *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement* (Monografies, 7), Girona, Institut d'Estudis Gironins 1979, p. 281-309 [cf. ATCA, I (1982), 295-298]; per a l'escola de gramàtica, 288-302. Integrem nova informació sobre l'escola a les notes següents. També hi havia la 'Lectura Sedis': Josep PERARNAU, *Notícies sobre la 'Lectura Sedis' de la Catedral de Girona en la primera meitat del segle XIV*, dins "Revista Catalana de Teologia", IX (1984), 183-200 (cf. ATCA, V (1986) 401, núm. 2609).

11. Francesc Quart reclamà a Martí de Fornells el salari de docència; 17 abril 1361; U-40 f. 194. Rebé una monitòria per desordres en 1363; U-49, f. 170. Morí a principis de 1365; U-55, f. 12. En ocasió del seu nomenament (G-23, f. 15v-16v) es donaren uns estatuts que establien que havia d'ensenyar gratis els familiars i servidors del bisbe; G-23, f. 14-15. Una altra ordinació sobre l'escola de la seu, de 1365, es troba a G-48, f. 33rv.

12. Era familiar del bisbe; U-55, f. 27v.

13. Fou nomenat pel bisbe en 1385; era batxiller en arts natural de Barcelona; U-73, f. 20v-21. Batlle li canvia el nom pel de Bernat. En 1413 era titular de l'escola Jaume Joan, prevere de Tolosa, que fou citat per no complir les condicions del contracte; U-113, f. 79rv.

14. Tornà a ocupar l'ofici per renúncia de Jaume Joan, el 1 d'octubre de 1415; U-115, f. 62. Recordem que un dels mestres d'aquesta llista, Guillem Desclapers, era un conegut lul·lista.

bé l'avis d'admetre'n més.¹⁵ El finançament de les escoles estava assignat a algunes pabordies concretes; quan, a causa d'un plet, la cúria papal segregà els fruits de la pabordia de Castelló, hom al·legà que "habebit cessari officium in eadem ecclesia per tres menses quibus de iamdictis fructibus providetur et magistris in sacra pagina, et scholarum gramatice et cantus".¹⁶

Col·legiata de Sant Feliu de Girona

Hi havia en aquesta església el càrrec de cabiscol "ad docendum litteras" ja abans de 1056, any en què l'abat transferí la cabiscolia de Constanci al seu fill Bernat Constanci, clergue.¹⁷ Quan l'ofici, de manera anàloga a allò que succeí gairebé arreu, esdevingué dignitat, calgué proveir l'escola d'un mestre. A aquest fi es fundà a Sant Feliu el càrrec de cabiscol segon o 'succentor' el 1320; essent pobrement dotat, restava sistemàticament sense cobrir; per això el 1349 hom li uní el benefici de Sant Esteve.¹⁸

Regia l'escola de gramàtica de Sant Feliu el 1356 Pere de Pols.¹⁹ El 1361 tenia el càrrec Ramon Querol; la ciutat intentà de cobrar d'ell i dels seus alumnes, Miquel, monjo de Banyoles, En Siurana, monjo de l'Estany (Vic), i Gispert Roig, clergue de Girona, l'impost sobre la carn, i ells recorregueren al bisbe, que recolzà les seves pretensions d'immunitat.²⁰ Renuncià el 1369, i la docència fou confiada aleshores a Guillem Querol, prevener.²¹

L'equipament de local era tan deficient que el 1372 el bisbe donà als mestres, Berenguer Masaló, beneficiat de la seu, i Berenguer Llogaia, clergue, llicència d'impartir les lliçons de gramàtica i lògica en una casa situada dintre la parròquia de la catedral; al mateix temps dispensà el beneficiat de celebrar les hores canòniques per poder atendre la docència.²² Hi havia annexe un ensenyament de cant, potenciat el 1371 amb la unió d'un benefici; vacà en 1416 per renúncia de Pere Nadal i es conferí a Feliu Banyils.²³

15. Lletra de 30 juliol 1350, U-16 f. 225v.

16. Lletra de 8 octubre 1359, U-36, f. 85v-87v.

17. ADG, Arxiu de Sant Feliu, *Actes autèntics del abat*, núm. 37.

18. Arxiu de Sant Feliu, *Ordinacions i estatuts*, f. 27v.

19. Pere de Pols, mestre de les escoles de gramàtica de Sant Feliu de Girona, signa rebut de pensions d'un violari, 27 febrer 1356; G-33, f. 142.

20. Lletra de 5 maig 1361, U-40, f. 136.

21. Nomenament fet pel procurador de l'abat de Sant Feliu, 12 setembre 1369; G-51, f. 83rv.

22. Lletra de 20 novembre 1372; U-65 f. 257v.

23. Unió de l'ofici de mestre de cant de Sant Feliu de Girona amb un benefici fundat per Dalmau de Garriga a la mateixa església, 25 octubre 1371; G-54, f. 70. Col·lació a Feliu Banyils, en lletra de 18 agost 1416; U-116, f. 65v-66.

Els col·legis d'En Beuda i d'En Querol

Ramon Querol, que havia estat mestre de l'escola de Sant Feliu de Girona i era doctor en medicina, fundà el 1393 un col·legi, situat a Sobreportes i dotat amb mitjans per a sostenir uns cinc o sis alumnes, que havien d'ésser descendents de familiars seus. Fundació semblant féu el 1400 Jaume Beuda, mercader de Girona, que l'establí extramurs de la ciutat, prop de l'hospital nou. Aquests dos col·legis foren units en la seu del primer durant el s. XV, i la institució resultant esdevingué el 1599 la seu del seminari diocesà.²⁴

Hi havia també a Girona una escola "de la ciutat" o del municipi. Per bé que no en coneixem cap mestre, la trobem esmentada en ocasió de signar un rebut Pere Solà, que n'era bidell.²⁵

Banyoles

El 1510 els jurats de la vila es proposaren de refer l'estudi general que havia funcionat en la dita població, i el bisbe hi cooperà autoritzant-los a aplicar a la restauració les rendes d'una almoïna fundada que es distribuïa a la porta de l'església durant el mes de maig.²⁶

La Bisbal

El bisbe protegia l'exclusiva d'ensenyament de la seva pròpia vila, fins intentant que als pobles veïns que feien cap a d'altres senyors (Cruïlles, dels Cruïlles; Vulpellac, dels Sarriera) no s'hi establís competència. Quan, doncs, el 1367 Guillem Miquel, diaca de Monells, obrí escola de gramàtica i lògica a Casavells, a pocs quilòmetres de la Bisbal, el prelat, valent-se de la condició de clergue del mestre, li intimà monitòria d'excomunió. Només la retirà a prec de la comtessa Maria Álvarez, d'Empúries, i encara limità a

24. Fundació del col·legi de Sobreportes, *Dotalies de beneficis* (D-7), f. 112v. Fundació del col·legi d'en Beuda, *Dotalies de beneficis*, 1 (D-1), f. 258v-263.

25. Pere Solà, bidell de les escoles de la ciutat de Girona, firma un rebut, 3 setembre 1348, G-21, f. 125v.

26. Lletre de 15 octubre 1510; U-186, f. 26v. L'Estudi de gramàtica de minyons de Banyoles hauria estat erigit pels jurats de la vila amb autorització papal en 1445 o 1446, segons L. CONSTANS, *Bañolas*, Banyoles 1951, 158-159, que informa sobre diversos mestres dels s. XVI-XVIII, les oposicions que se celebraven per proveir el magisteri, i l'augment de càtedres fet el 1735, a fi que hi hagués un altre mestre que ensenyés de "llegir, escriure, comptes y lo més concernent a la bona educació". Vegeu en aquest volum la recensió del seu *Diplomatari de Banyoles*.

deu el nombre d'alumnes que podrien acudir a Casavells.²⁷ Dels mestres que hi pogué haver a la Bisbal només coneixem el nom de Joan de Bonaventura, metge ("físic") de Besers, autoritzat a ensenyar-hi gramàtica, lògica i arts liberals el 1381²⁸.

Els jueus de la població havien tingut un local destinat a escola, que el 1346 estava en desuetud i servia de magatzem.²⁹

Blanes

La parròquia fou erigida el 1319, segregant-la de la de Tordera. Els jurats hi instituïren el 1323 el càrrec de claver, una mena de sagristà amb dret de fer escola a la vila. Quan el 1354 Dalmau de Crosa, un mestre procedent de Cassà de la Selva, s'hi establí, el claver d'aleshores, Antoni de Rouegròs, es querellà contra ell, al·legant la seva exclusiva de fer escola de gramàtica, salms i altres facultats, i el bisbe li féu costat.³⁰

Castelló d'Empúries

Existien escoles de la vila el 1388, any en què el prelat comissionà a un jutge la causa entre Bartomeu Vinyes, prevere, i Joan d'Ortès, mestre de gramàtica de la vila, sobre el dret a regentar les susdites escoles.³¹ L'edifici era abandonat el s. XVII; ateses les informacions preses en visita pastoral, el bisbe manà que es reparés la "casa de l'estudi de llegir i escriure";³² pocs anys després, no obstant, es destinà a allotjament de les menoretetes, que havien perdut el seu convent, situat extramurs de la vila, a causa de la guerra.

Olot

L'escola de gramàtica d'Olot ens és documentada el 1421 pel fet que el bisbe ordenà al mestre que la regia -innominat per a nosaltres- d'anar a la cúria a examinar-se, amb una lletra encapçalada amb un període solemne, que comença: «Cum ars grammaticalis quodammodo ianua sit et fundamentum omnium aliarum scientiarum, et ad huiusmodi artem edocendam

27. Lletra de 6 gener 1367; U-X, f. 89, 91 i 96.

28. Lletra de 12 agost 1381; U-71 f. 414v.

29. Josep M. MARQUÈS, *Jueus del Baix Empordà a les Lletres Episcopals (1326-1385)*, dins «Estudis del Baix Empordà», 11 (1992), 13-31, num. 49, 51 i 108.

30. Lletra de 18 novembre 1354; U-25, f. 120v.

31. Acte de 17 juny 1388; U-77, f. 28v.

32. 13 març 1652; *Litterarum 1652*, f. 181.

assumi debeant viri idonei et litterati, moribus et facundia excellentes»³³ Probablement havien obert l'escola els jurats, que el 1455 protestaren quan el bisbe concedí l'exclusiva d'ensenyament a Pere Simon, prevere; l'exclusiva fou immediatament revocada.³⁴

Sant Feliu de Guíxols

Com a Olot, l'escola de gramàtica sembla ésser competència dels jurats. El 1448 la tenien oberta amb una llicència del bisbe que no hem trobat. Certs preveres ensenyaven públicament i així en lesionaven el dret privatiu. A la seva queixa respongué la cúria episcopal donant la raó als jurats i amenaçant d'excomunió els preveres.³⁵

Altres llocs

Per a Camprodon, es concedí a Joan Guillea el 1447 permís de tenir escola de gramàtica i lògica.³⁶ Probablement ensenyava a Rupjà el 1364 un cert Joan Cohet, batxiller en arts del bisbat de Langres, que hagué de querellar-se davant el bisbe per poder cobrar vint sous que li devia Arnau Bruquera, de Monells, per lliçons de gramàtica rebudes.³⁷ El 1371 es concedí a Castellar de la Selva llicència d'enterrar dins el temple Jaume Tomàs, "que visqué lloablement, ensenyà escolars i escrigué llibres de lletra rodona o formada".³⁸

Entre els llibres que posseïen els clergues gironins d'època medieval s'hi troben beceroles, el *Doctrinale* d'Alexander de Villadei, l'obra d'Everard de Béthune, el *Cató*, les *Institutiones grammaticae* de Priscià i fins i tot la *Doctrina Pueril* de Ramon Llull.³⁹ No és difícil d'endevinar que aquests llibres servien per a l'ensenyament que es donava a redós de les parròquies.

33. 17 octubre 1421; U-121, f. 165. L'ordre fou reiterada en 1426; U-126, f. 50.

34. Revocació de 4 novembre 1455; U-156, f. 93.

35. Lletra de 23 agost 1448; U-148, f. 67.

36. Llicència de 4 novembre 1447; U-147, f. 61.

37. Comissió a Guillem Fonoll, sagristà i procurador episcopal de Rupjà, per a informar sobre un deute de 20 sous per lliçons de gramàtica, 5 octubre 1364; U-51, f. 99.

38. U-66, f. 172v. Hom observarà la coincidència de cognom amb Bernat Tomàs, mestre de l'escola de la seu, traspassat el 1341.

39. Lluís BATLLE I PRATS, *Notícies de llibres d'antics inventaris de la clerecia parroquial del bisbat de Girona*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XIX (1968-1969), 231-246.

MESTRES I ESCOLES DELS S. XVI-XVIII

El Concili de Trento disposà que les esglésies (catedrals) tinguessin un mestre que ensenyés gratuïtament gramàtica, i que els mestres de minyons fossin examinats "de vita, moribus et scientia", abans d'iniciar la seva tasca docent, per l'ordinari del lloc.⁴⁰ La primera mesura no es dugué a la pràctica a Girona, possiblement perquè s'obrí un col·legi de jesuïtes que complia satisfactòriament la comesa. La segona, l'examen de mestres, es passava ja el 1594, però ha resultat documentada detalladament de 1598 a 1638. L'anàlisi dels documents deixa entreveure l'existència d'una docència de primeres lletres relativament abundant al bisbat.

Tota l'oferta docent s'adreça als nois. Per a les noies només hi havia establertes a Girona des de 1699 les religioses Beates o terciàries de Sant Domènec, que oferien ensenyament de costura i primeres lletres.⁴¹ És significatiu el cas de Colomers, on, com detallem més avall, una causa pia fundada el 1753 instituïa les places de mestre de primeres lletres i de mestressa costurera. En esdevenir insuficients les rendes, fou suprimida la plaça d'ensenyament femení a fi d'augmentar els ingressos del mestre. La instrucció de les dones gaudia de menys consideració que la dels homes.

A) *Jesuïtes, seminari, agustins*

Els jesuïtes tingueren casa a Girona des del 1585. La promogué la família Agullana, i dins ella els canonges Jaume i Miquel, que gestionaren a Roma la liquidació de la comunitat o canònica d'agustins de Sant Martí Sacosta i la cessió de l'edifici a la nova congregació religiosa. L'acció pastoral dels fills de Sant Ignasi era diversificada, i comprenia activitats d'atenció individual, com les confessions i la direcció espiritual, i d'altres destinades al poble en general, com la predicació de missions i l'ensenyament del catecisme. L'ensenyament hi tenia un lloc reservat.

L'edifici per a les escoles es construí el 1598. La municipalitat de Girona féu tota la resistència possible a l'obertura de la docència, que implicava

40. Sessio V, *Decretum secundum (De reformatione): super lectione et praedicatione*, cap. 1 (ALBERIGO, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*², Basilea, etc., Herder 1962, 643-644).

41. *Constituciones que profesan las religiosas terciarias de penitencia del P. Santo Domingo de Gerona*, Girona, A. Franquet, 1850. Es tracta d'una impressió de constitucions anteriors, per bé que no puguem determinar quines eren vigents des del 1699. Una de les constitucions fa referència a les mestres, i obliga les monges més joves a ajudar-les per torn, a fi d'aprendre a ensenyar.

que la ciutat perdria les seves pròpies escoles. Amb tot l'ensenyament s'inicià el 1599, en tres classes, de gramàtica, retòrica i grec. Una quarta aula, habilitada també com a teatre, era inaugurada el 1600 i permetia de dividir l'ensenyament de la gramàtica en dos nivells. S'hi afegí el 1602 la filosofia. No hem trobat dades sobre el nombre d'alumnes.⁴²

Complint les ordres del concili de Trento, el bisbe fundà el seminari. En realitat no féu altra cosa que batejar amb aquest nom el vell col·legi de Sobreportes, on s'havien fusionat els d'En Querol i d'En Beuda. El seminari tenia una dotzena d'alumnes, que era el que podien sostenir les rendes de les antigues fundacions, els quals havien pujat a vint-i-dos el 1732, però el bisbe podia elegir-ne només dos; els altres eren de presentació dels successors de les famílies fundadores. No tenia, però, classes, sino només convivència; els seminaristes acudien a les lliçons del col·legi dels jesuïtes. Al seminari, la docència començà poc abans del 1766, amb un mestre de filosofia, un de retòrica i dos de gramàtica.⁴³

Expulsats els jesuïtes, la institució es traslladà a l'antic col·legi d'aquests el 1769; aleshores les càtedres anteriors cresqueren, en afegir-s'hi dos professors de teologia. Però convé advertir que el 1773, segons el bisbe, el nombre d'alumnes «havia crescut extraordinàriament», i eren quaranta-tres.⁴⁴ Realment el pes del seminari era exigü.

Entre els religiosos que es dedicaven a l'ensenyament cal cridar l'atenció sobre els agustins. A Palamós, on s'havien establert el 1568, no en consta sinó una testimonial donada a favor de fra Dionís Noguer el 1682, "que havia ensenyat al convent de Gràcia", sense més precisions.⁴⁵ A Sant Feliu de Guíxols, els pactes del 1594 entre els jurats i la comunitat establien que «siempre y quando tubieren habitación y sustento para diez religiosos, hayan de tener un curso de artes contínuo, donde puedan oyr los hijos de la villa, porque el intento es que este monesterio sea seminario de philoso-

42. Sobre l'activitat dels Agullana al bisbat de Girona en aquest moment de la Contra-reforma, que a Catalunya significà la supressió de les canòniques agustinianes i d'altres monestirs i l'aplicació de llurs rendes a cases de jesuïtes, hom pot veure, Jaume de PUIG I OLIVER i M. Josefa ARNALL, *Una biblioteca del Renaixement: l'inventari de la llibreria de Vilabertran de l'any 1587*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», I (1992), 217-259, en particular 222-226 i en aquest volum la nota delicada a Pere Domènech. Vegeu sobre l'ensenyament dels jesuïtes Bernabé BARTOLOMÉ, *Las cátedras de gramática de los jesuitas en las universidades de Aragón*, dins «Hispania Sacra», 34 (1982), 389-448; per a Girona, 394-396.

43. Archivio Segreto Vaticano, Congregació del Concili, *Gerunden. De statu diocesis in visitatione ad Limina 1766*.

44. *Ibidem*, *De statu diocesis in visitatione ad Limina 1773*.

45. *Regestum Litterarum 1682*, f 142.

phía».⁴⁶ El bisbe i els benedictins de Sant Feliu es posaren d'acord per suprimir la fundació el 1598.

L'escola dels agustins de Torroella de Montgrí, és documentada el s. XVIII,⁴⁷ i pot ésser anterior. Si els agustins de Girona, establerts en 1594, i els de Castelló d'Empúries, que hi eren des de 1525, tingueren activitat docent, és cosa que futures investigacions hauran d'aclarir. Tanmateix els tres casos de Palamós, Sant Feliu i Torroella deixen pensar que els agustins apreciaven l'ensenyament.

B) *Les llicències d'ensenyar*

Entre els anys 1598 i 1638 es concediren a la diòcesi de Girona el següent nombre de llicències d'ensenyar; 1598, 12; 1599, 8; 1600, 11; 1601, 8; 1602, 9; 1603, 5; 1604, 13; 1605, 8; 1606, 4; 1607, 7; 1608, 9; 1609, 5; 1610, 5; 1611-1612 manquen dades; 1613, 9; 1614, 4; 1615, 4; 1616, 8; 1617, 3; 1618, 7; 1619, 8; 1620, 8; 1621, 4; 1622, 2; 1623, 2; 1624, 10; 1625, 2; 1626, 4; 1627, 1; 1628, 5; 1629, 4; 1630, 2; 1631, 1; 1632, 0; 1633, 2; 1634, 1; 1635, 3; 1636, 1; 1637, 3; 1638, 1. En total, 213. Hom en trobarà el detall a l'apèndix I.

Abans del 1598 se'n concedien, però no s'anotaven. La base legal es trobava al concili de Trento, tal com ha estat indicat més amunt. Només, en passar els comptes de la cúria, s'assenyalà el 1594 que aquell any se n'havien expedit 12; l'anotació implicava justificar 24 sous d'ingressos, ja que cada una es pagava a dos sous; només una fou donada gratis per la pobresa del sol·licitant.

Pel que fa a la disminució progressiva de llicències concedides pensem que es degué al fet de no urgir-ne l'obtenció, i no a la baixa del nombre de docents.

Alguns beneficiaris demanaren la llicència més d'una vegada. Així, Pere Joan Parella, clergue de Tortellà, l'obté el 1601 per a Pontós, i de nou el 1606 i 1610; aquest darrer any en sol·licita una altra per a Tortellà, i el 1613, per a Llagostera. Antoni Llacuna, clergue conjugat, la sol·licita el 1619 per a Arenys de Mar, i els anys 1620 i 1626, per a Olot.

46. Josep. M. MARQUÈS, *Sant Feliu de Guíxols el 1602*, dins *Estudi General. Miscel·lània commemorativa del desè aniversari del Col·legi Universitari de Girona*, Girona, Col·legi Universitari 1981, 135.

47. *Arte caligraphica (...) para uso de los niños de la escuela pública de San Agustín de Torroella de Montgrí, dispuestos por el P. Fr. Antonio Espina, religioso calzado de dicha orden*, Girona, Narcís Oliva, s.a. (ca. 1789), 199 p.

La reiteració de llicència per a un mateix lloc ha d'explicar-se per una interrupció de la tasca docent. En la llista que presentem hom pot veure com Bernat Bruguer i Miquel Figuerich, després d'haver deixat l'ensenyament a Anglès, reprenen la docència en aquest lloc. En certs llocs el contracte de mestre era per a un termini de tres anys, com a Castell d'Aro. Quan la llicència es reitera per a llocs distints, en canvi, indica el desig de millorar de feina, i potser de retribució.

Qui són aquests mestres? Molts són diaques i preveres. Només d'un clergue, Antoni Llacuna, que ja coneixem, es diu que és "conjugat" o casat. De fora diòcesi són en total vint-i-un. Òbviament, tots són catalans. El bisbat d'Elna n'aporta 5, el de Vic, 6, i la resta es distribueixen entre Barcelona, Lleida i la Seu d'Urgell.

La majoria dels d'origen diocesà de Girona van a ensenyar a poblacions distintes de les de naixement. Els que es queden a casa, cas de poblacions petites, podrien haver protagonitzat una oferta docent sense garantia de continuïtat, tal vegada mentre esperen d'ascendir de la simple tonsura als ordes majors.

C) *Les escoles*

Dels mestres podem tornar a les escoles. De la simple lectura de l'elenc de llicències se'n dedueix que no sols en poblacions de major densitat demogràfica, com Arenys de Mar, Calella de la Costa, Llagostera o Montagut, sino també en d'altres nuclis menors, com Cervià, Colomers, Fornells, Ullastret o Viladesens la substitució de mestres té lloc amb una continuïtat tal que no s'explica sense considerar que l'escola hi és institucionalitzada. Si resseguim els llocs per als quals es donaren tres o més llicències, arribarem a sumar vint-i-set localitats de la diòcesi, entre les que no es troben la capital, Girona, i viles com Besalú, la Bisbal, Figueres, Olot i Sant Feliu de Guíxols, on la institucionalització de l'escola podia produir-se per altres camins, eclesiàstics o municipals. En canvi, és possible que iniciatives com les de Santa Pau, Caldes de Malavella o Serinyà, protagonitzades per un sol mestre conegut, i originari del lloc, es basessin més en una decisió personal que no pas en un recolzament del poble. Com també és possible que llogarrets petits com Taravaus, Sant Pere de Rodes o Batet no poguessin assegurar la continuïtat de l'oferta d'ensenyament. Tanmateix, en un moment determinat en tingueren, i alguns nois s'aprofitarien de l'oportunitat d'ascendir des de l'analfabetisme a la categoria de gent que sabia de llegir i d'escriure.

Enumerem la documentació referent a escoles concretes, quan la tenim. La nostra informació procedeix principalment de les *Dotalies de causes pies*.⁴⁸

La Bisbal

Una fundació constituïda per Jeroni Closells, prevere de la Bisbal, el 1639 proporcionava vint lliures anyals al mestre de gramàtica de la Bisbal. La condició per a fer-les seves era que els dies de festa ensenyés doctrina cristiana durant una hora, a l'església o bé a la plaça coberta de la vila.⁴⁹ Els escolapis intentaren d'establir-se a la Bisbal el 1762, però el projecte fallí per causes no ben determinades.⁵⁰

Blanes

L'escola de Blanes és la més ben estructurada entre les que hem trobat fundades durant el s. XVII. L'ensenyament s'hi donava regularment abans, segons que mostra la periodicitat bianual amb què es concediren llicències per fer-hi de mestre a Joan Novera (1600), Jaume Gloriano (1602) i Francesc Bassarrot (1604). Però el 1654, un acord entre el municipi i la comunitat de preveres permeté de muntar una escola diversificada i graduada. La seva base econòmica consistia en tres capellanies que la comunitat de preveres de l'església parroquial dotava amb vint-i-cinc lliures cada una. Els titulars serien clergues amovibles; un ensenyaria cant, el segon, gramàtica, i el tercer, de llegir, d'escriure i de comptes. L'horari de les classes de gramàtica era de dues hores al matí i dues a la tarda; el de l'escola elemental, tres hores al matí i tres a la tarda. S'especificaren els graus de l'escola elemental; beceroles, lectors de salms i de fra Anselm, lectors de llibre format, aprenents de llegir i d'escriure, aprenents de comptes; en total, cinc graus. També es preveien sistemes molt precisos per als concursos de provisió de les càtedres.⁵¹ Les llicències donades el 1668 a Francesc Gibert i a Miquel Perdigó el 1687, i l'aprovació episcopal de l'elecció feta el 1771 pel rector i regidors de Blanes d'Ignasi Collell, clergue de Vic, com a organista, són testimoni del funcionament regular del sistema.⁵²

48. Josep M. MARQUÈS, *Fundacions de causes pies al bisbat de Girona (s. XVI-XIX)*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 8-I (1988 = *Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya*), 513-523.

49. Testament de 13 maig 1639; *Dotalies de Causes Pies* 22, f. 307.

50. Llicència als escolapis d'establir-se a la Bisbal, 15 març 1762; *Regestum Litterarum* 1762, f. 116.

51. Vegeu l'Apèndix III.

52. *Regestum Litterarum*, U-262, f. 9; *Reg. Litt.* 1687, f. 164; *Reg. Litt.* 1771, f. 211.

Breda

Jacint Costa, canonge de Vilabertran, féu el 1752 una fundació destinada a afegir seixanta lliures anyals a les mesades que rebia el mestre de Breda dels seus alumnes.⁵³ El mateix mestre l'havia d'anar a cobrar a Vilabertran anualment, portant bons informes de l'escola, i se li havia de donar taula i llit, atesa la distància entre Vilabertran i Breda.

Camprodon

Una llicència d'erigir a Camprodon dues escoles, una de gramàtica i una de llegir i d'escriure, es concedí el 1753.⁵⁴

Castell d'Aro

Una causa pia fundada al poble per Jaume Rosselló, rector de Sant Andreu de Porreres de la Vall del Bac, el 1791 era destinada a finançar estudis dels fills de casa Rosselló, amb la condició que, si els hereus alienaven el mas, les rendes s'aplicarien a dotar un mestre «de llegir, escriurer y gramàtica llatina» a la parròquia de Santa Maria de Castell d'Aro. Aquesta destinació subsidiària no s'arribà a produir. No obstant, té interès la reglamentació que el fundador establí per al cas que s'hagués de posar en obra. Els contractes de mestre serien per a tres anys, i el càrrec es cobriria per oposició, a la que hom podria prendre part, prèvia presentació d'un certificat d'estudis, vida i bones costums. La dotació seria de vuitanta lliures anyals, a condició d'acceptar com a alumnes sense mesada els fills de pares pobres, a criteri del rector, dels regidors de l'Ajuntament i dels obrers de la parròquia. Es preveia que el salari seria insuficient, i que caldria que els pagesos principals continuessin, com havien fet fins aleshores, tenint el mestre a casa seva un mes cada un, i que aquest faria lliçons particulars als fills i ensenyaria catecisme als mossos i criades de les cases. El mestre hauria d'ensenyar encara la doctrina cristiana cada diumenge durant tres quarts d'hora, i l'acabaria resant el Rosari.⁵⁵

53. Escriptura de 18 febrer 1752: *Dotalies de Causes Pies* 18, f. 256).

54. Llicència de 12 març 1753: *Regestum Litterarum*, f. 81v.

55. Fundació de 18 abril 1791: *Dotalies de causes pies*, 25, f. 377.

Castellfollit

El metge Benet Brengarí, fill del lloc, en testament del 1638, disposà la fundació d'una 'escolania', que dotà la seva esposa el 1650. L'obtentor havia d'ésser sacerdot, i havia d'ensenyar «de llegir y escriurer, gramàtica y la doctrina christiana en dita vila de Castellfollit a tots los minyons naturals de dita vila y altres, si acudiran, ab tota puntualitat y amor, sens aber de pagar los dexebles ni altri per ells». A aquest fi cedí un capital de 2.965 lliures barceloneses en censals que redituava anualment 148 lliures, 5 sous. N'encarregà l'administració a Pere Brengarí, pagès, i als administradors de la confraria del Santíssim del lloc, els quals havien de convocar oposicions, en cas de vacant, entre persones aprovades per a ensenyar pel bisbe «com és rahó conforme les paraules del sacro Concili de Trento».⁵⁶ Al final de l'apèndix I donem una llicència d'ensenyar concedida al rector de Castellfollit el 1663, que cal relacionar amb la fundació suara ressenyada.

La Cellera

El canonge d'Ullà, Joan Vila, fundà el 1725 una causa pia per als descendents de la família Falgueras i Xandrich que, entre d'altres finalitats tenia la de donar una subvenció anyal de quinze lliures al mestre del lloc. Heus ací el text de la disposició; «Ítem, per quant en lo dit poble de la Cellera, del terme de Anglès, hi ha molts pobres pares que tenen fills, y per la summa misèria no poden pagar las mesadas, y per esta causa no fan estudiar als fills, per ço vull y man que dits cònjuges Falgueras y Xandrich donen y paguen cada any al mestre de escola que ensenyarà de llegir, scríurer y gramàtica als minyons de dita Cellera, la summa y quantitat de quinze lliuras bar., amb tal pacte y condició que lo dit mestre ensenyia per amor de Déu a sis minyons amb tot amor y benignitat, els quals aligiran los dits cònjuges Falgueras y Xandrich dels més pobres y impossibilitats de pagar mesadas (...) y si per cas lo dit mestre, per haver-los de ensenyar per amor de Déu, los tractava ab desmesiat rigor, que fos precís fer-los anar en altres estudis, en tal cas vull que se paguen las mesadas an al mestre que los ensenyarà, travent-los de las ditas quinze lliuras».⁵⁷

56. Escritura de 23 d'octubre 1650: *Dotalies de Causes Pies*, 13, ff. 6, 11v i 23; *Documents complementaris a Dotalies*, 16, f. 86.

57. Testament de 12 març 1725: *Dotalies de Causes Pies*, 16, f. 125.

Colomers

Antoni Quintana, prevere fill de la vila i rector de Santa Margarida de Bianya, hi dotà una causa pia el 1758, dels fruits de la qual s'havia de construir casa per al mestre, i donar quaranta lliures al mateix mestre i vint-i-cinc a una ,mestra costurera'. La retribució era insuficient el 1793, de manera que hom no trobava mestressa, i el mestre només amb dificultat. El bisbe autoritzà, a prec de l'ajuntament, a extingir la plaça per a l'ensenyament femení i a aplicar tots els interessos al mestre.⁵⁸

Jafre

El testament de Baldiri Quer, rector de Jafre, signat el 1675, fundava una causa pia que contenia entre d'altres disposicions, la següent: «Y aximateix vull y man que per lo dit administrador de dita causa pia sien donades quiscun any al qui tindrà estudi en la capella de Nostra Senyora de la Font Santa de dit lloch de Jafre deu lliuras barcelonesas en adjutori dels treballs de ensenyar, y tinga obligació lo dit mestre de ensenyar als minyons pobres de dit lloch de Jafre de franch o per amor de Déu, a coneguda del señor rector de dit lloch de Jafre".⁵⁹

Olot

Fundador de l'estudi de gramàtica fou mossèn Sebastià Ferrussola, domer de la parròquia (1539-1566), de nissaga local, en el seu testament de l'any 1568, del qual, per la seva importància, donem un extret en apèndix.⁶⁰ Dotà una fundació amb la qual es construïren els estudis i la casa per al mestre, i amb la qual s'havia de sostenir, amb cooperació dels jurats, el mateix mestre.

Tot i haver deixat igualment normes per a l'elecció de bons mestres, s'enregistren el 1588 queixes dels jurats al bisbe, que el regent de l'escola, mossèn Pau Posas, no ha estat escollit per oposició i és inhàbil, motiu pel qual deu alumnes de gramàtica s'han matriculat a Girona, Barcelona i Sant Feliu de Pallerols. Això no obstant, l'aula de gramàtica reunia aleshores vint-i-set alumnes.⁶¹ D'una inversió de capital feta el 1629 per Joan Font i

58. *Dotalies de Causes Pies*, 25, f. 174v; 26, f. 7v-10.

59. Testament de 3 febrer 1675: *Dotalies de Causes Pies*, 8, f. 366.

60. Vegeu l'Apèndix II.

61. Joan PAGÈS I PONS, *L'església de Sant Esteve d'Olot (Notes històriques)*, Olot 1986, 85-87.

Cosme Conill, beneficiats de Sant Esteve d'Olot i rectors i administradors del "Studium generale Oloti", ens n'informa un pergami avui conservat a Copenhague.⁶² Hom tirà a terra el 1735 l'edifici construït amb els cabals de mossèn Ferrussola, a fi d'edificar al lloc de les aules uns quaters per a la tropa, segons que informa Miquel Puig.⁶³

Palafrugell

Una de les llicències d'ensenyar, donada per a Palafrugell el 1607, asenyala que l'escola és «dels jurats». Hi existí des de 1656 una fundació feta per Jacint Riera, prevere beneficiat del lloc, «per pagar, entregar y lliurar al mestre de escolas que serà successivament y perpètuament del dit castell de Palafrugell, a obs de poder millor passar y sustentar-se y ab major fervor ensenyar als estudiants pobres del dit castell y terme».⁶⁴ A diferència d'altres fundacions anàlogues, n'ignorem la quantitat de la retribució anyal, i només podem assenyalar que el 1841 fou transferida des de la comunitat de preveres del lloc a l'ajuntament l'administració de la fundació referida.

Pineda

L'autorització que el 1624 rebé del bisbe Pere Pau Cassola, clergue de Breda, per ensenyar a Pineda, fou despatxada «a súplica dels jurats». No és aventurat de deduir-ne l'existència d'una escola de règim municipal. El 1754, el rector i els regidors del lloc pledejaren a fi que el mestre de minyons de Pineda fos admès a les distribucions de la comunitat de preveres.^{64bis}

Les Planes

De mestre de minyons n'hi hauria habitualment a principi del segle XVIII, talment que en el testament de 1705 d'Antoni Vixeyras, prevere del

62. Josep PERARNAU, *Pergamins de Girona a Copenhague*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», III (1984), 222.

63. Miquel PUIG I REIXACH, *El llegat de l'olotí Antoni Llopis en la seva aplicació educativa (1772-1781)*, dins «Patronat d'Estudis històrics d'Olot i comarca. Annals 1990-1991», Olot 1992, p 374 nota 20. L'estudi de Miquel Puig, dedicat a la construcció de l'Hospici d'Olot on s'havia d'ubicar un col·legi de jesuïtes, finalitat que després de l'expulsió d'aquests religiosos fou modificada en vista a establir-hi unes escoles municipals, no conté altra referència a l'equipament docent anterior d'Olot, i podria donar la impressió que els il·lustrats foren els primers que s'interessaren allí per la instrucció pública. Realment referen allò que uns anys abans s'havia anorreat.

64. Testament d'11 desembre 1656: *Dotalies de Causes Pies*, 28, f. 247v.

64bis. ADG, llig. A-195, núm. 12.

lloc, es compta amb ell per acompanyar la clerecia en la celebració de sufragis pel testador; «Ítem vull y és ma voluntat que en cas lo mestre de minyons, no essent algú de dits quatra beneficiats, ajude a cantar al cor quan se diran los dits officis, tèrtia y completas en ditas festivitats y en los goigs y absoltas, se li donin tres sous, que seran sis diners per cada vegada».⁶⁵

Sant Esteve de Bas

Els marmessors de Jacint Fluvià, rector de Pontós, instituïren l'any 1707 una causa pia que havia de donar quinze lliures anyals al «mestre de estudiants» de Sant Esteve de Bas, sense posar-li cap condició.⁶⁶

Santa Coloma de Farners

Pere Masoller, domer de Santa Coloma, el 1569 dotà sufragis, misses i aniversaris. Per al seu cap d'any disposà que hi assistissin els estudiants pàrvuls de la parròquia, amb el mestre, si n'hi hagués, i recitessin els salms penitencials (recordi's que l'aprenentatge dels salms era un dels nivells de la lectura, com s'assenyala a propòsit de Blanes). La retribució seria d'un diner per a cada infant, i dotze diners per al mestre.⁶⁷ Hom notarà a la fundació de Masoller la seguretat amb què compta que hi ha d'haver a Santa Coloma 'studentes parvuli', indicati d'escola institucionalitzada, i el condicional aplicat al mestre; «et eorum magistrum, si habuerint».

Verges

Quirze Perich, domer de la parròquia, fundà el 1591 una causa pia, a administració del sagristà de l'església i del cònsol major de la vila «per adjutori per un mestre de scolas, lo qual en dita vila condueca (*sic*), per lo qual los minyons de dita vila y altres forasters, letres, criansa y altres coses tocans al servey de Nostre Senyor ensenye y instituesca, y si acàs dita vila o los cònsols de ella seran negligents en conduhir dit mestre, dits administradors donen y gírian ditas pensions per adjutori y caritat de un predicador que predique la Coresma...».⁶⁸ La fundació fou dotada pels marmessors amb renda de cent noranta sous, equivalents a nou i mitja lliures barceloneses.⁶⁹

65. Testament de 18 setembre 1705: *Dotalies de Causes Pies*, 10, f. 142.

66. Institució de 19 febrer 1707: *Dotalies de Causes Pies*, 10, f. 173.

67. *Dotalies de Causes Pies*, 17, f 110v.

68. Testament de 8 novembre 1591: *Dotalies de Causes Pies*, 2, f 171-175.

69. *Dotalies de Causes Pies*, 3, f 47.

En conclusió, podem observar que catorze escoles es beneficiaren de fundacions pies, tres del s. XVI, cinc del s. XVII i sis del s. XVIII. La fórmula de subvencionar el mestre a condició que prengué part en actes de culte fou emprada dues vegades, basant-se en un costum, que acceptava i gairebé exigia la participació del mestre en ells;⁷⁰ la d'afegir-li un sobresou a condició que ensenyés gratuïtament un cert nombre d'alumnes fou la més difosa. A Olot, Blanes i Castellfollit, hom dotà places de mestres efectivament i amb suficiència.

D) *Estudis musicals*

En els pobles, la docència musical restà generalment a mans de la iniciativa privada. En alguns casos, no obstant, es proveí institucionalment a fi que fos donada. Ja ha estat ressenyada la fundació feta a Blanes d'una capellania d'organista amb obligació d'ensenyar cant.

A Banyoles, Benet Iglesias, domer de Santa Maria dels Turers, fundà una causa pia el 1603 per sostenir l'orgue que els jurats de la vila havien sufragat recentment. Disposava: «Ítem volo et ordino quod dictus organarius habeat ac teneatur docere gratis cantum planum, organi et contrapuncti unum puerum seu adolescentem filium presentis villae per ipsos honorabiles juratos et dictum organarium eligendum».⁷¹ A l'hora de la mort

70. Era consuetudinària: cf Josep M. MARQUÈS, *Borrassà*, Borrassà 1990, 13; EIUDEM, *L'església a Vilobí d'Onyar*, Vilobí 1978, 18. Els mestres són convidats habitualment als enterraments, i reben en aquests casos una almoïna similar a la dels clergues assistents. L'ajuntament d'Arenys de Mar nomenà en 1797 Antoni Vilardaga mestre de primeres lletres de la vila, amb salari de 75 lliures i dret a participar en l'adventici de la parròquia: *Fundacions de Beneficis*, D-30, f. 128.

71. Testament de 30 de maig 1603: *Dotalies de Causes Pies*, 6, f. 105. Darrerament han estat publicats dos estudis sobre la música en dues esglésies, diguem-ne majors, de Catalunya: Josep PAVIA i SIMÓ, *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Pròleg de Miquel QUEROL i GAVALDÀ (Fundació Salvador Vives i Casajuana, 95), Barcelona 1986, 566 pp.; i Josep M. VILAR i TORRENS, *La música a la seu de Manresa en el segle XVIII* (Col·lecció Monografies, 5), Manresa, Centre d'Estudis del Bages 1990, 198 pp. Les notes que ara oferim documenten l'existència d'un ensenyament de música també en les esglésies menors. Però seria interessant d'esbrinar si, com a Barcelona, a Girona era vigent l'exclusiva del mestre de cant de la Seu, a la qual és dedicat l'estudi de Josep M. GREGORI, *La controvertida preeminència musical de la Seu dins la Barcelona de la segona meitat del segle XVI*, dins «Anuario Musical», 46 (1991), 103-125, i dins el qual trobem la següent declaració, qui sap si paral·lela de la situació gironina: «Diu mestre Mongay, notari de Barcelona, que ell ha vists, llegits y escrits quasi tots los llibres y registres del vicariat, y que no hi ha vist ningunes lletres ni manaments, en què lo bisbe prohibesque que dins la present ciutat no puguén ninguns cantós cantar mises y a cant de orgue sens licència del mestre de cant de la present Seu. És ver que diu que hi ha vistes moltes licències per a ensenyar de legir y cantar en lo bisbat, fora la present ciutat» (123, de *Qüestions entre lo mestre de cant y altres cantós*, de l'ACB).

amplià les responsabilitats docents del beneficiat organista dels Turers: «Ítem vull y man que dit beneficiat sie tingut y obligat en ensenyar de cant de orga y de cant pla a dos monjos de la present vila, si n'i haurà, y fer-ne una hora cadaldia, los quals hagen de servir en dita iglesia o en lo cor (...) y si havia descendents de la casa d'En Rabassa de Vall los tinga de ensenyar de cant de orga y cant pla y de sonar, y si acàs a casa d'En Iglesias de Anglès hi hagués algun fill que dit Iglesias li volgués fer ensenyar de cant y orga, que dit beneficiat stiga obligat en tenir hu o dos fills de dita casa (...)».⁷²

A Begur es preocuparen de l'ensenyament musical els regidors, junt amb els domers i baciners de la parròquia. Extingiren el 1796 una causa pia destinada a la redempció de captius i fundaren el benefici d'organista, que s'havia de proveir per concurs. Entre les clàusules d'obligacions de l'organista se'n troba una de redactada així:

«Ítem, que la persona obtenint la present causa pia tindrà obligació de ensenyar de solfa, sens estipendi algun, a dos fills de vila que elegirà dit patró y administrador, y en cas de ser més los fills de vila que voldran apèndrer de solfa, seran extrets a sort de rodolí, y deurà ensenyar als dos que així exiran sortejats, donant-los una llizó diària».⁷³ Una fórmula semblant s'adoptà a Sant Pol de Mar; els obrers hi dotaren el 1778 el benefici de l'orgue, l'obtentor del qual tenia obligació d'ensenyar música.⁷⁴

APÈNDIX I.

Llicències d'ensenyar concedides entre 1598 i 1687 per la cúria diocesana de Girona

L'anotació curial inclou el nom del concessionari, la seva eventual condició clerical (cl), de sotsdiaca (sd), diaca (dc) o prevere (prev), el lloc de naixement i el lloc per al qual es concedeix la llicència. Aquest darrer manca només en tres casos, en els quals s'especificà que els llicenciats podien ensenyar a tot el bisbat, o bé a qualsevol lloc on no hi hagués mestre. En poquíssimes llicències es precisa el nom de l'examinador.

72. Testament de 15 de gener 1638: *Dotalies de Causes Pies*, 7, f. 41v.

73. *Dotalies de Causes Pies*, 26, f. 59.

74. Els obrers de Sant Pol de Mar doten el benefici d'organista amb 60 lliures sobre els ingressos de l'obra, 1778: *Fundacions de Beneficis*, D-22, f. 235-241.

En la nostra llista ordenem les llicències atenent als llocs, on els aprovats es proposaven de fer escola. El lloc de naixement el condensem amb els signes = quan és el mateix on es permet d'ensenyar i + quan el peticionari és de fora diòcesi; en els altres casos en prescindim.

- Agullana: Dídac Roig cl 1626 (U-233, f. 28v).
 Anglès: Esteve Cuch cl = 1602 (U-309, f. 43).
 Pere Illa prev. 1604 (U-304, f. 35v).
 Bernat Bruguier prev. 1605 (U-311, f. 31).
 Miquel Figuerich prev. 1617 (U-322, f. 14).
 Galceran Rius cl 1619
 Joan Pere Riu prev. = 1620 (U-226, f. 38v).
 Mateu Espanya prev. 1622 (U-228, f. 22v).
 Bernat Bruguier prev. 1624 (U-230, f. 14v).
 Miquel Figuerich prev. 1629 (U-235, f. 5).
 Joan Dens cl 1635 (U-241, f. 19v).
 Arenys de Mar: Rafel Alsina 1616 (U-321, f. 21v).
 Antoni Llacuna 1619 (U-225, f. 35v).
 En Orso cl 1621 (U-227, f. 25v).
 Pere Jornet prev. 1625 (U-231, f. 26).
 Arenys de Munt: Gabriel Llapart, sd, 1598 (U-301, f. 26).
 Josep Sabater dc 1613 (U-318, f. 39).
 Joan Arnella cl 1619 (U-225, f. 32v).
 Argelaguer: Antoni Manlleu cl 1605 (U-311, f. 47).
 Armentera: Sebastià Domènech cl 1598 (U-301, f. 52).
 Honorat Transfort cl 1600 (U-306, f. 57).
 Avinyonet: Gaspar Puig 1620 (U-226, f. 40).
 Banyoles: Gregori Massaguer cl 1629 (U-235, f. 13).
 Bàscara: Miquel Costa cl 1602 (U-308, f. 51).
 Pere Pagès cl 1604 (U-310, f. 64).
 Batet: Pere Pau Cases cl 1626 (U-233, f. 27).
 Begur: Lluís Valls cl 1600 (U-306, f. 61v).
 Joan Pujol 1601 (U-307, f. 46).
 Rafael Cabratosa 1602 (U-308, f. 48).
 Besalú: Miquel Font cl = 1628 (U-234, f. 11v).
 Blanes: Joan Novera 1600 (U-306, f. 50).
 Jaume Gloriano cl 1602 (U-308, f. 45).
 Antoni Oliva 1604 (U-310, f. 21v).
 Francesc Bassarrot cl = 1604 (U-310, f. 46).
 Joan Fènix cl 1607 (U-313, f. 35v).
 Gaspar Roqueta cl 1613 (U-318, f. 45).
 Josep Rec 1637 (U-243, f. 15v).
 Francesc Gibert 1668 (U-268, f. 164).
 Isidre Perdigó, prev. 1687 (U-268, f. 164).
 Borrassà: Joan Hereu cl 1601 (U-307, f. 49v).
 Cadaqués: Llorenç Borrell cl 1598 (U-301, f. 65).
 Joan Carbó cl 1599 (U-302, f. 52).

- Caldes de Malavella: Pere Noguera = 1610 (U-316, f. 48).
 Calella: Francesc Moré cl 1602 (U-309, f. 58v).
   Jaume Arnau cl 1606 (U-312, f. 53v).
   Pere Llach cl 1615 (U-320, f. 39v).
   Bartomeu Puig 1620 (U-226, f. 33v).
   Pere Antoni Troner 1624 (U-230, f. 25).
 Calonge: Miquel Barceló 1615 (U-320, f. 29).
 Camallera: Joan Giralant cl 1600 (U-306, f. 62).
 Campllong: Jaume Bou cl 1610 (U-316, f. 42v).
 Canet de Mar: Bartomeu J. Descamps 1613 (U-314, f. 4).
   Onofre Montserrat cl 1624 (U-230, f. 30).
 Cassà de la Selva: Montserrat Creixell cl 1598 (U-301, f. 63v).
   Guerau Serra cl 1602 (U-308, f. 46v).
 Castellfollit: Gaspar Desprat, rector 1663 (U-260, f. 92v).
 Celrà: Miquel Cervià 1605 (U-311, f. 50).
   Jaume Rigau di 1613 (U-314, f. 4v).
   Jaume Alemany cl = 1631 (U-237, f. 20v).
   Esteve Corney = 1636 (U-242, f. 12).
   Josep Puig 1679
 Cervià: Joan Joana cl 1600 (U-306, f. 55v).
   Miquel Bassagoda cl 1608 (U-314, f. 68).
   Martí Sarquella 1613 (U-318, f. 37).
   Baldiri Ferrer cl 1616 (U-321, f. 23v).
 Colomers: Pere Mallol 1602 (U-308, f. 41v).
   Jeroni Perdigó cl 1609 (U-315, f. 36).
 Corçà: Guerau Serra cl 1601 (U-307, f. 48).
   Antoni Coll cl 1604 (U-310, f. 43v).
   Antoni Sabat cl 1607 (U-313, f. 64v).
   Pere Jeroni cl 1616 (U-321, f. 27).
 Cornellà de Terri: Joan Conill cl 1600 (U-306, f. 64v).
   Baldiri Puig cl 1608 (U-314, f. 59).
   Antoni de Puig cl 1618 (U-323, f. 19v).
   Jeroni Francesc Ordís cl 1621 (U-227, f. 25).
 Crespià: Jaume Llavanera cl = 1605 (U-311, f. 38v).
   Antoni Costa 1606 (U-312, f. 28v).
   Antoni Puigferrer cl 1610 (U-316, f. 43v).
   Bernat Ribes cl 1622 (U-228, f. 17).
 Esponellà: Joan Figueres cl = 1618 (U-323, f. 27v).
 Figueres: Benet Aiguabella 1602 (U-309, f. 44).
 Foixà: Jaume Cases 1598 (U-301, f. 21v).
   Joan Cases prev. 1600 (U-306, f. 23v).
   Pere Figueres 1608 (U-314, f. 59).
 Fornells: Miquel Casellas cl 1600 (U-306, f. 51).
   Antic Font 1608 (U-314, f. 64).
   Bernat Esplet cl 1628 (U-234, f. 13v).
 Fortià: Joan Malet cl 1601 (U-307, f. 162).
 Garriguella: Miquel Balló cl 1599 (U-302, f. 59).
   Antoni Rabenya cl 1615 (U-320, f. 16v).

- Girona: Antoni Bosch 1619 (U-225, f. 33v).
Pere Espinàs 1625 (U-231, f. 15).
- Hostalric: Joan Fares cl 1599 (U-302, f. 49).
Montserrat Garriga 1638 (U-244, f. 10).
- Jafre: Baldiri Ferrer cl 1615 (U-320, f. 29).
Nicolau Serra cl 1616 (U-321, f. 25).
Juià: Bartomeu Batet 1599 (U-302, f. 30v).
Joan Gou = 1609 (U-315, f. 37v).
- Lladó: Montserrat A. Palol 1604 (U-310, f. 69v).
Llagostera: Pere Joan Parella 1613 (U-318, f. 37).
Rafael Serra cl 1623 (U-229, f. 19v).
Damià Anglada cl = 1630 (U-236, f. 13).
Llavià: Antoni Gomis 1598 (U-301, f. 64).
Lloret: Montserrat Bonet cl 1604 (U-310, f. 69).
Pere Ros prev. = 1616 (U-321, f. 23).
- Maçanet de Cabrenys: Antoni Mas cl = 1608 (U-314, f. 76v).
Antoni Cantenys = 1624 (U-230, f. 25v).
Maçanet de la Selva: Joan Parera 1617 (U-322, f. 25v).
Maià: Miquel Ridacós 1617 (U-322, f. 27).
Malgrat: Joan Comas cl 1605 (U-311, f. 42v).
Medinyà: Sulpici Bech 1629 (U-235, f. 16v).
Montagut: Antoni Manyalich 1598 (U-301, f. 54).
Jeroni Salvat 1601 (U-307, f. 45v).
Ferriol Duran 1605 (U-311, f. 56).
Gabriel Serra 1606 (U-312, f. 34v).
Baldiri Vallmajor = 1607 (U-313, f. 45v).
Antoni Homs cl 1614 (U-319, f. 25).
Antoni Homs cl 1619 (U-225, f. 18).
Jaume Marunys cl 1619 (U-225, f. 33v).
Josep Soler cl 1620 (U-226, f. 24).
Navata: Joan Olivera cl = 1609 (U-315, f. 34v).
Pere Ordis cl = 1627 (U-232, f. 15v).
Andreu Borrell sd 1637 (U-243, f. 8v).
- Olor: Antoni Llacuna 1620 (U-226, f. 32v).
Antoni Llacuna cl conjugat 1626 (U-233, f. 26v).
Ramon Granja cl = 1626 (U-233, f. 26v).
Orfes: Gaspar Roig 1601 (U-307, f. 162).
Narcís Font cl 1628 (U-234, f. 15).
- Palafrugell: Joan Dolça 1607 (U-313, f. 29).
Palau Sator: Miquel Sala cl 1604 (U-310, f. 59v).
Pals: Montserrat Frigola cl 1613 (U-318, f. 40).
Pere Masbernat cl 1616 (U-321, f. 8).
Joan Calvet cl 1618 (U-323, f. 19v).
Joan Bosch 1621 (U-227, f. 31v).

- La Pera: Pere Costa 1599 (U-302, f. 24).
 Peratallada: Francesc Figueres + 1602 (U-308, f. 12).
   Segimon Capdevila 1633 (U-239, f. 12).
   Jeroni Espígol cl 1637 (U-243, f. 8).
 Peralada: Isidre Devall 1685 (U-268, f. 8).
 Pineda: Bartomeu Conill 1602 (U-308, f. 38).
   Miquel Rabassa 1605 (U-311, f. 34v).
   Pere Pau Cassola = 1624 (U-230, f. 35).
   Miquel Turó cl 1630 (U-236, f. 12).
 Pontós: Pere Joan Parella, 1601 (U-307, f. 42).
   Pere Joan Parella cl 1606 (U-312, f. 43).
   Antoni Vehí 1608 (U-310, f. 38v).
   Pere Joan Parella cl 1610 (U-316, f. 38v).
   Pere Fluvià cl 1620 (U-226, f. 28v).
- Riudellots de la Selva: Joan Figueres 1609 (U-315, f. 37v).
   Antic Font 1613 (U-318, f. 37v).
 Roses: Miquel Benefactor cl 1620 (U-226, f. 38v).
 Rupià: Pere Pujol 1604 (U-310, f. 63).
   Pere Balle cl 1605 (U-311, f. 47).
   Pere Banyes cl = 1633 (U-239, f. 8).
- Sant Esteve de Bas: Joan Cames 1600 (U-306, f. 63).
 Sant Esteve de Guialbes: Miquel Bosch 1624 (U-230, f. 30rv).
 Sant Feliu de Pallerols: Rafael Ballach prev. = 1618 (U-323, f. 26).
   Galceran Rius 1619 (U-225, f. 7v).
 Sant Gregori: Joan Roca cl 1608 (U-314, f. 65).
 Sant Jordi Desvalls: Pere Illa cl 1598 (U-301, f. 63).
   Fèlix Andreu pr 1599 (U-302, f. 37v).
   Bernat Ribes cl 1624 (U-230, f. 25).
 Sant Llorenç de la Muga: Pere Jaume Covó, + 1602 (U-309, f. 64v).
   Pere Jaume Covó 1604 (U-310, f. 23v).
   Gabriel Corch 1608 (U-314, f. f. 77v).
 Sant Pere Pescador: Bartomeu Gibert cl 1607 (U-313, f. 63).
 Sant Pere de Rodes: Pere Masgrau cl 1601 (U-307, f. 161).
 Santa Coloma de Farners: Galceran Rius cl 1618 (U-323, f. 24).
   Rafael Pla 1620 (U-226, f. 22v).
   Pere Olivèr 1628 (U-234, f. 15).
 Santa Cristina d'Aro: Joan Barceló cl 1600 (U-306, f. 60).
   Antoni Bartomeu cl 1602 (U-309, f. 54).
 Santa Llogaia de Terri: Julià Jeroni cl 1629 (U-235, f. 14v).
 Santa Pau: Joan Masjoan cl = 1624 (U-230, f. 17).
   Miquel Verdera cl = 1624 (U-230, f. 23).
 Serinyà: Mateu Malloles cl = 1619 (U-225, f. 29).
- La Tallada: Llätzer Guimi 1607 (U-313, f. 30v).
 Taravaus: Jeroni Ros cl 1608 (U-314, f. 63v).
 Tortellà: Gabriel Serra cl = 1604 (U-310, f. 64v).
   Pere Joan Parella cl = 1610 (U-316, f. 49v).
 Tossa: Miquel Blanch cl 1598 (U-301, f. 52v).

Antoni Massó cl 1599 (U-302, f. 59).
 Jaume Vidal, prev. = 1600 (U-306, f. 68).
 Miquel Bohigues 1613 (U-314, f. 4).
 Joan Saladies 1614 (U-319, f. 10v).
 Pau Alavall prev. 1616 (U-321, f. 27).
 Jaume Granollers prev. 1634 (U-240, f. 13).

Ullastret: Joan Pujol cl 1599 (U-302, f. 49)
 Montserrat Frigola 1614 (U-319, f. 37).
 Miquel Pi 1616 (U-321, f. 24).

Verges: Joan Torn, cl 1598 (U-301, f. 52).
 Joan Busquets cl 1607 (U-313, f. 48).
 Viladamat: Salvador Filafant cl 1604 (U-310, f. 22v)
 Pere Banyes 1619 (U-225, f. 32).
 Viladesens: Francesc Bordas cl 1623 (U-229, f. 22v).
 Martí Moret cl = 1624 (U-230, f. 23).
 Martí Moret = 1628 (U-234, f. 15v).
 Macià Llissada cl 1635 (U-241, f. 13).
 Vilamalla: Joan Noguera cl = 1609 (U-315, f. 35v).
 Antic Vinyes cl 1614 (U-319, f. 29).
 Vilanant: Joan Collell cl 1618 (U-323, f. 24v).
 Vilopriu: Narcís Massot cl 1598 (U-301, f. 53).

Exemple d' anotació de llicència, en llatí

Reg. Litt 1588-1589 (U-301) f. 39   14 juliol 1598

Licentia domino Gabrieli Llapart, clerico in sacro subdiaconatus ordine initiato, alias per Rdum. D. Franciscum Carreras pbrum. S. Th. D. examinato et idoneo reperto, quod possit tenere scholas legendi, scribendi et principia grammaticae docendi in parochia Sti. Martini de Arenys ..... II. s.

Exemple de lletres de llicència d'ensenyar, en català

Reg Litt 1663-1664 (U-260), f. 92v   12 octubre 1663

Ab decret del illustríssim y reverendíssim Sr. Dn. fr. Joseph Fageda, per la gràcia de Déu y de la Sta. Sede apostòlica bisbe de Gerona, del Concell de sa Magestat, se concent llicència al Rnt. Gaspar Desprat y de Sauassona, pre. y rector de la vila de Castellfullit, de son bisbat de Gerona, ja precehit degut examen segons dispositió del Sagrat Concili de Trento, de gramàtica, llegir y escriúrur, puegue ensenyar en la dita vila de Castellfullit lo art de gramàtica, llegir y scríurur a tots los fills de dita vila y forasters que en dita vila voldran habitar, exhortant a dit rector que los dexebles en bonas pràcticas y custums ensenye y en particular la doctrina christiana com altres mestres han acostumat y acustum fer. Dat en Gerona als XII del mes de octubre MDCLXIII.

APÈNDIX II

Extret del testament de Sebastià Ferrussola, rector de Sant Esteve d'Olot, que funda una causa pia per a dotar un estudi a la mateixa vila.

20 octubre 1568, Olot

ADG, *Dotalies de Causes Pies* 1, ff. 58-65

(...) En tots los altres emperò béns meus (...) fas hereu universal a nostre senyor Déu y a la mia ànima y un estudi, lo qual vull sie fet en la present vila de Olot, per mostrar en aquell de legir y de gramàtica a tots los qui en quells volran venir apendre y estudiar, volent, disposant y ordinant que encontinent seguida la mia mort (... *els marmessors prenguin els béns de l'herència i els apliquin...*) en la hobra fahedora del dit estudi, fins y a tant que lo dit estudi y casa de estudi sia feta y ab tot lo effecta acabada, y la qual se hage de fer en la present vila de Olot y en lo lloch honr jo o lo dit mossèn Raphel, germà meu, y los honorables cònsols de la present vila volrem y elegirem y nos parrà més còmodo y condecant per a fer y tenir-se dit estudi (...)

Y perquè més prestament dita obra del dit estudi se fassa y vinga a degut effecte, vull y ordon que per lo venerable clero de la dita sglésia de Olot sien elegidores y nomenadores dos personas laicas de la present vila que sien pràtigas y expertas en cosas de obras, perquè juntament ab los dits manumissors meus o la major part de aquells entengan en fer fer y fabricar lo dit estudi del millor modo y manera que a ells o a la major part de ells parrà dega star, perquè los laichs són més pràtichs en cosas de obras que los eclesiàstichs, y poran mallor anar deçà y dellà ahont serà menester per a veure y comprar fusta y pedra y lo que serà menester per a dita obra (...).

Y perquè jo desige molt que en dit estudi haie molt bon mestre o mestres doctes y barxillers que ligen y ansenyen en aquell, pues hi haurà ab la ajuda de Nostre Senyor molt bon salari y lo mestre tindrà casa pròpia, en la qual vull que dits mestres stiguen y habiten y no hagen de llogar casa ni star en altre part sinó en dit estudi, per ço vull y ordon que encontinent en haver acabat dit estudi y après lo temps y quant serà necessari de haver mestre o mestres per legir y amostrar de gramàtica en dit estudi, que los dits mossèn Rafel, germà meu, y mossèn Mateu y Steva ça Coma, y après d'èls, los que-s trobaran rectors y protectors de dit estudi per temps sdebenidors, dels quals sempre sia hu lo dit mossèn Rafel, germà meu, de vida sua, ensemps ab las ditas dos personas laicas que seran elegides ab ells, hagen y puguén tots plegats o la major part de aquelles elegir y cercar mestre o mestras per legir y amostrar en dit estudi, que sien doctors y hòmens de bona vida y fama y dels millors que poran haver y trobar, y si per cas entre los dits dos sgleslàstics y dos laichs aurà divisió sobre la electió de dits mestre o mestres, ço és que los dos sgleslàstichs volguessen hu y los dos llaichs volguessen que fos altre, que en aquell tal cas lo qui pels dits dos sgleslàstichs seria elegit y nomenat prevalega y aje de ésser mestre per legir en dit estudi (...)

Ítem, vull y man que lo mestra o mestras, quisvullen que sien, hagen y sien tinguts y obligats de legir y amostrar de franch a tots los fills de la present vila y terme de Olot y de la dita perròchia de Montagut, que a dits rectors o a la major part dells parrà ésser pobres y no poder pagar lo estudi a llurs fills o per no tenir pares ni mares o altrament, los tindran y admetran per pobres (...). Ítem més, vull y man que los dits mestre o mestres que legiran en dit estudi haien y sien tinguts y obligats tots los diumenges y festas de tot

l'any, que són manades colre per sancta mare Sglésia, après de dinar y encontinent que las vespras seran ditas, legir y ensenyar en la sglésia parrochial de Sanct Steva a tots los estudiants, axí xichs com grans, y a tots los altres que allí seran y ésser-hi volran, axí hòmens com dones, fadrins y fadrinas, la doctrina cristiana, perquè los ignorans axí aprenguen, entenan y sàpien lo Pater noster y la Ave Maria, lo Credo manor y la Salve Regina, la confessió general y los deu manaments y los set pecats mortals y los articles de nostra santa fe cathòlica y altres bons documents que són en dita doctrina cristiana, perquè axí entengan y sàpien què cosa és esser cristià y viscan conforme al que nostra ley cristiana nos mana. Ítem, vull y man que, si per cas en sdevenidor los honorables còsols y consell de la present vila y terma de Olot, que ara són o per temps seran, volien fer altra estudi nou o mudar y de fet fejàhn o mudaven lo estudi en lo monastir del Carme o en altre part de la present vila, que en dits casos y qualsevol de aquells, las rendas y béns dels quals fas hereu a dit estudi sien del tor levades (...) Entès, emperò, y declarat que los dits honorables còsols o altre qualsevol persona que tingués tal devoció, puguen y los sie lfcit, si y tostemps que volran fer y constituir en lo dit estudi una aula o moltas, las que hauran menester per legir en aquellas y fer legir de lògica y philosophia o altres facultats, pus emperò fassen dites aules a cost y despeses llurs, si ja no n'i havia de fetas, y que ells paguen y hagen de pagar los mestras qui legiran de ditas scièntias y facultats, com ma intenció sia que mos béns y rendas servescan solament per los mestres de gramàtica y batxillers llurs, la qual és principi y fonament de totas las altres scièntias. Ítem més, vull y ordon que en la present vila y terma de Olot no hy haie altres mestre o mestras o persones qui fore de dit estudi amostren ni puguen amostrar de letra ni de legir ni de gramàtica sinó en lo dit estudi, bé emperò puguen tenir scola o scolas de amostrar de scriura o de comptes hontsevulla, solament que no amostren de legir ni de gramàtica.

APÈNDIX III

Els jurats de Blanes funden tres capellanies amb les càrregues d'organista, de mestre de gramàtica i de mestre de primeres lletres.

16 gener 1654. Blanes

ADG, *Dotalies de Causes Pies* 12, f. 334-336

(...) considerant lo desig que los jurats y universitat de dita vila han sempre tingut de afavorir, ajudar y recuperar a la pàtria, singulars y habitants de aquella, y principalment als aficionats y desitjosos de saber lletres, amb la prudència, consell y obras dels quals no sols las privadas families, ciutats y vilas se il·lustren y perpetualisan, però encara tota la república christiana a conseguir la verdadera y perpetua felicitat és dirigida. De hont, atenenent y considerant ab la capitulació y concòrdia feta y firmada entre la dita universitat y la comunitat de la iglésia de dita vila, rebuda en poder de dit Vila notari, a vint-y-dos

de janer del any mil sis-cents cinquanta, los obrenints las tres capellanies ,ad nutum' amovibles, baix instituidoras, ésser stats ja admesos y fets participans a las distribucions comunas, venturas y funeràries de la dita yglesia (...) [*s'erigeixen tres capellanies intitulades de la Mare de Déu Antiga, de la Mare de Déu d'Esperança i de Sant Jaume.*

L'organista, obtentor de la capellania de la Mare de Déu Antiga, a més de tocar en certs dies] tindrà obligació de ensenyar de cant a dos minyons per servei de dita isglésia y honra de Déu, los quals hauran de cantar a cant de orga sempre que y haurà personas per a cantar, la qual obligació de ensenyar a dits minyons sie duradora fins y a tant dita universitat haurà transferida aquella en lo mestrat de cant que entèn de pròxim erigir y fundar (...)

Ítem, volan y ordenan que lo obtenint la dita capellania de Nostra Senyora de Speransa tinga obligació y hage de ensenyar gramàtica a tots los qui voldran anar hoir aquella, ço és dos horas a la matinada y dos horas a la tarda de quiscun dia, així y de la manera se acostuma y ha acostumat fer en la dita vila.

Ítem, lo obtenint dita capellania de Nostra Senyora de Speransa tinga obligació y hage de ensenyar gramàtica per amor de Déu a tots los pobres de dita vila habitants, y dels demás que aniran a hoir aquella puga rèbrer y se li hagen de donar sinch sous per cada hu quiscun mes, y a més del sobredit tindrà lo obtenint dita capellania, fins y a tant serà ordenat ,in sacris' y no altrament, y se li donaran quiscun any aquellas vint-y-sinch lliuras que dita comunitat ha promesas donar ab la dalt chalendada capitulatió y concòrdia.

Ítem, volan y ordenan que lo obtenint la dita capellania sots invocació de Sant Jaume tinga obligació de ensenyar de llegir y scriurer y comptar y doctrina y tota virtut als qui aquella aprèndrer voldran en dita vila, exigint y cobrant de sos dexebles, és a saber, dels qui passaran *Basarolas* un sou; dels qui passaran *Salmps* y *Francelm* divuit diners; dels qui apendran de llegir llibre format dos sous; dels qui apendran de llegir y scriure juntament tres sous; y dels qui apendran de comptes, comprès llegir y scriurer, dos reals; y si hi haurà qui aprenga de comptes solament, hage de donar dos reals per quiscun mes; lo qual obtenint dita capellania haurà de tenir studi cadaldie, exceptat los dies de festa, tres horas dematí y tres horas a la tarda, y axibé tindrà obligació de ensenyar als pobres de Jesuchrist per amor de Déu, encarregant-ho a la consiència, a més de la qual retribució tindrà lo obtenint dita capellania y rebrà quiscun any, si emperò no serà ordenat ,in sacris', las vint-y-sinch lliuras que la dita comunitat ha promès donar (...).

[*Es disposa per a l'obtenció de les capellanies*] que los dits honorables jurats hagen de assenyalat dia y horas certs per fer-se les oppositions y exàmens respective a la presentació y vacatió de las ditas capellanies o de qualsevol de ellas, axí que un mes antes poch més o menos, dits jurats hagen de fer despedir cartells notificant a totes perçones la vacatió y opositió a ditas capellanies, los quals cartells hagen de fer posar y aficar en la dita vila de Blanes, ciutats de Barcelona y Gerona, y altres parts ahont los aparexerà, y per lo die que se assenyalerà ab dits cartells, en lo qual los oposants hauran de subir examen, los dits jurats hagen de convocar a la dita comunitat de dita isglésia, lo pare guardià del monestir dels Caputxins de dita vila y los altres religiosos de dit monestir y perçones de dita vila entesas en lo art, facultat o sciència de què se farà la opositió, i axibé quatre o sinch rectors circunvehins de dita vila, si axí aparexerà a dits jurats, per acistir en la isglésia parrochial de dita vila als exàmens fahedors de las perçones oposades, los quals axí convocats hagen de hoir las lliçons y exàmens dels oposants, y acabadas las lliçons y fets los exàmens, tots los convocats y cridats que es trobaran presents hagen de ésser scrits per lo notari y secretari de dita vila, exceptats los jurats y clavari y lo rector y protector que serà nomenat credenser de la dita comunitat y las demás perçones que seran graduadas de doctorat de alguna art o sciència, stant y habitant en dita vila, los quals, com a perçones expertas, tindran a todas las opositions y exàmens vot cert y segur; y de aquells qui seran scrits se farà extracció a sort de rodolí, és a saber, de las tres parts las dos, las quals dos

parts dels que seran extrets a sort de rodolí juntament ab los dits jurats y clavari, rector y protector de dita comunitat y los qui seran graduats en alguna art o sciència, stants y habitants de dita vila, prestat primer jurament en mà y poder del notari y secretari de dita vila, de què segons Déu y llurs bonas conscièntias habilitaran, eligiran y donaran son vot a la perçona que serà més hàbil y idònea per obtenir la capellania que aleshores vacarà, lo notari de dita vila hage de prèndrer los vots en secret y ab la membrana que antes serà donada als votants, y après hage de publicar aquells (...)